

Not till pdf-utgåvan

Årsskriften Situne Dei, årgångarna 1942-1952, skannades in 2012 för Sigtuna Museums räkning.

(Obs att monografin Sigtuna Mariakyrka 1247-1947 räknas som en dubbelvolym, 1946-47, av Situne Dei.)

Avsikten med pdf-utgåvan är att göra de vetenskapliga artiklarna tillgängliga. Uppslag med enbart annonser har inte tagits med.

SITUNE DEI

1949–1950

SIGTUNA FORNHEMS ÅRSBOK

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN

SIGTUNA FORNHEMS FÖRLAG

REDAKTION:

HOLGER ARBMAN

Arsbokens redaktör

WILHELM HOLMQVIST

ROLF HILLMAN

HALMSTAD 1952

MEIJELS BOKINDUSTRI

Innehåll

<i>S. A. Hallbäck</i> , Sigtunabygdens forna försvar	7
<i>J. Gallén</i> , Dominikanerkonventet och dess funktioner under medeltiden	14
<i>B. Gejvall</i> , Sigtuna kloster. Utgrävningar 1895—1950	26
<i>C.G.U. Scheffer</i> , Kung Eriks och herr Hennings vapen i Sig- tuna Mariakyrka	35
<i>A. Schück</i> , Vem var Jon Jarl?	43
Sigtuna Fornhems verksamhet 1949—1950	67
Medlemsförteckning	69

Sigtunabygdens forna försvar

Av SVEN AXEL HALLBÄCK

Det har ofta framhållits, att gamla Sigtuna helt saknat organiserat försvar. Man har visserligen pekat på de mäktiga kyrkorna och antagit, att dessa även tjänat till stadens försvar, men för övrigt har man i regel noterat såsom ett märkligt faktum, att staden varit en öppen stad och tillagt t. ex.: "...av några andra befästningar än de massiva stenkyrkorna finns i Sigtuna inga spår"...¹

Sommaren 1949 har den inventering av fasta fornlämningar, som utföres av Riksantikvarieämbetet i samband med utarbetandet av den nya ekonomiska kartan, omfattat även en del av Stockholms län. Härvid har också Sigtuna och Sigtunabygden inventerats.²

Det bör från början framhållas, att stora delar av detta område ju sedan gammalt höra till de allra bäst kända. Inventeringen av området är ännu ej helt avslutad. Den har huvudsakligen varit av kompletterande karaktär och knappast förändrat den gängse helhetsbilden av områdets äldsta bebyggelse. I ett avseende har en serie upptäckter dock kommit att i viss mån kasta nytt ljus över det forna Sigtuna; det gäller dess försvarsverk.

I Fornvännen 1945 har Erik Floderus antagit, att den väg, som från Sigtuna gick norrut mot Uppsala, haft en befästning strax norr om staden. Han beskriver denna på följande sätt: "...Här har funnits en befästning. . . , som efterlämnat spår i form av stenrader, dels löpande parallellt med vägen, dels tvärs över densamma, synbarligen underlag för palissader eller förtimringar. . . Det hela har bildat en "motti", i vilken en norrifrån framträngande fiende lätt kunnat bekämpas".³ I samma uppsats har Floderus även behandlat de forntida vägarna från Sigtuna. Han har visat, att fyra vägar fört

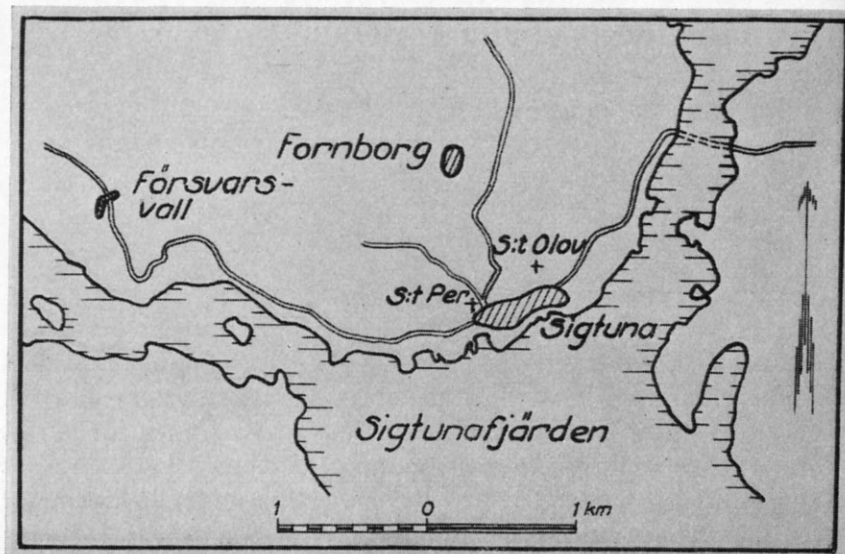

Fig. 1. Sigtunas förmodade vägar under 1000-talet samt nyupptäckta försvarsanläggningar. (Kartan utarbetad genom Riksantikvarieämbetet).

från staden. En har, som redan nämnts, gått norrut till Uppsala, en annan österut. Denna senare har i tidig medeltid gått via någon slags färjförbindelse över Garnsviken. Om vägarna västerut säger Floderus: "Om Sigtunas äldsta utfartsväg mot väster är ej mycket att säga. Den har sannolikt haft samma sträckning som den nuvarande vägen till Erikssund. Några forntida stensättningar intill denna väg synes bekräfta detta . . . Ytterligare en väg leder västerut utefter Mälaren fram till segelleden från Uppsala, där man finner ortnamnet Ropsten samt längre norrut Broholmen".⁴

Av de fyra vägarna från Sigtuna gingo alltså tvenne över sunden i öster och väster. De två övriga gingo däremot på fasta-landet in mot Upplands kärnbygd. Den ena av dessa har enligt Floderus antagande varit befäst eller rättare sagt försedd med något slags vägspärr. Det kan dock framhållas, att det icke får anses som bevisat, att de enkla stenraderna vid Ragvaldsbo verkligen stå i samband med det Gamla vägsystemet.

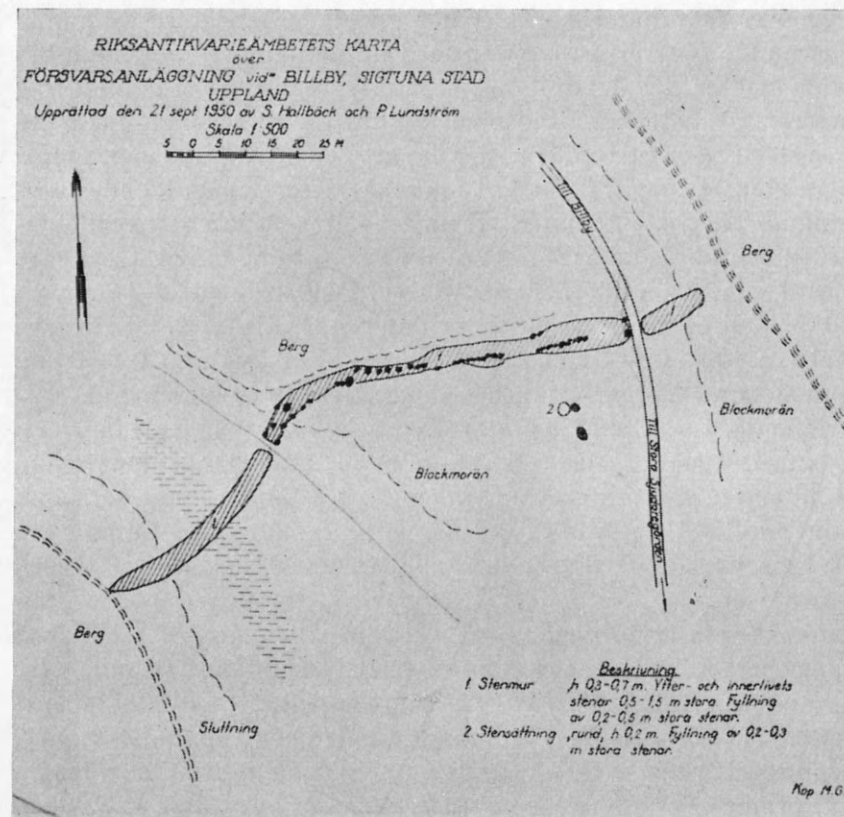

Fig. 2. Vägspärren mellan Stora Sjudaregården och Mariedal.

Hur har det varit med den andra utfartsvägen? Floderus har säkerligen rätt i antagandet, att den följt nuvarande Erikssundsvägen, vad det gäller vägens början. I fortsättningen går dock den nuvarande Erikssundsvägen fram genom skogsmarker med delvis nysprängda pass. Här har knappast den gamla vägen haft sin sträckning. Däremot finns väster om Stora Sjudaregården ännu i dag en väg eller skogsstig, som letar sig fram från denna gård till torpet Mariedal vid nuvarande Erikssundsvägen och Billby gård. Denna väg har en naturlig sträckning genom ett pass mellan tvenne be-

byggelser. Här har säkerligen den gamla vägen gått. De gamla vägarna stå givetvis i samband med fornlämningar, gå genom bebodda trakter, och det är karakteristiskt, att denna sistnämnda väg passerar eller stryker förbi icke mindre än 18 fornlämningar av olika storlek och utseende, under det att den nuvarande vägen efter några stensättningar intill Sigtuna icke passerar någon enda fornlämning. Till detta kommer, att passet mitt emellan Stora Sjudaregården och Mariedal är försett med en befästning eller rättare sagt spärrat genom en vägspärrsanordning. Det är en mäktig mur, ca 130 m. lång, som spärrar passet mellan två branta berg. Den är från 2 till 4 m. bred, 0,3—0,7 m. hög. Den är uppförd av i allm. 0,4—0,8 m. stora stenar. På tvenne ställen genombrytes den numera av skogsstigar. (Se fig. 1 och 2). Man börjar skymta konturerna till ett försvarssystem. Det märkligaste och kanske mest klarläggande upptäckten i samband med inventeringen var emellertid den fornborg, som kom fram praktiskt taget intill det gamla Sigtuna, ca 850 m. norr om S:t Pers kyrka, på det s. k. Trollberget 250 m. SV om gården Ragvaldsbo.

Fornborgen är förvånansvärt väl bibehållen, fig. 3. I V och S stupar berget brant, men i N och Ö är det mera långsluttande. Här löper en mur fram i en vid båge på sammanlagt mellan 150—160 m:s längd. Den är delvis 7—8 m. bred vid basen och upp till 1,75 m. hög, men i regel är den ej mer än 3—4 m. bred och 0,5—1 m. hög. Några smärre spärrmurar ha även uppförts nedanför huvudmuren. Materialet består i allm. av 0,4—0,6 m. stora skarpkantiga stenar, men även jordblandade partier förekomma. Inuti fornborgen finns en liten, väl skyddad dal. Dessutom finns där en naturlig grotta och ett vattensjukt område, som möjligtvis använts som vattenreservoir.

Detta är icke den enda fornborg, som funnits i Sigtunaområdet. Genom inventeringen ha ytterligare tvenne fornborgar framkommit. Den ena av dessa är belägen i S:t Olovs sn, ca 4 km. NÖ om själva stadsbebyggelsen. Den ligger på ett högt, brant berg, 250 m. SÖ om Hagens gård. Åt SÖ är berget långsluttande, och här går i halvcirkel en mur ca 75 m. lång. Den är 3—5 m. bred och 0,4—1,25 m. hög, upplagd av 0,2—0,5 m. stora skarpkantiga stenar.

Den andra borgen är belägen på ett brant berg i Haga sn, 250 m.

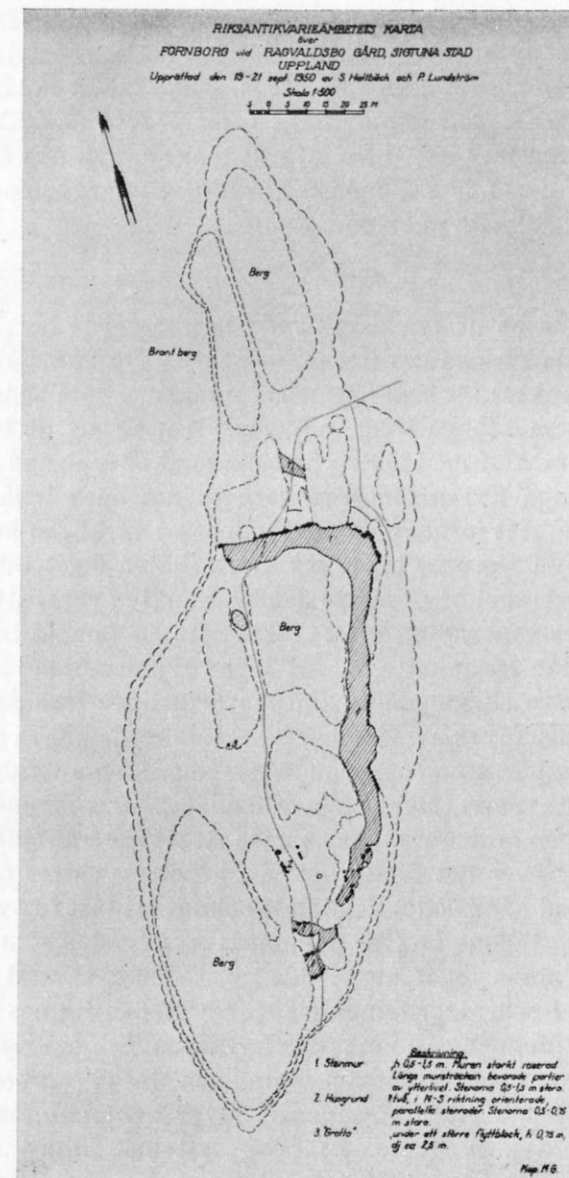

Fig. 3. Fornborgen vid Ragvaldsbo gård.

NÖ om Hagbyholms gård, ca 6 km. NV om själva stadsbebyggelsen. Åt S är berget brant, åt N sluttar det. Åt detta väderstreck löper en mur i en här och var avbruten slinga, sammanlagt ca 120 m. lång. Norr om borgen ligga sumpmarker. Muren är icke särskilt väl lagd; den består i regel av 0,5—1 m. st. rullstenar e. dyl. och är 2—3 m. bred och 0,5—1,2 m. hög. Denna borg verkar enklare och primitivare än de tvenne tidigare nämnda.

* * *

Förmodligen ha de två sistnämnda fornborgarna haft en annan ställning än de övriga försvarsanordningarna. De framstå som lokala försvarspunkter för sina speciella "omland". Som sådana ha de kunnat fungera i långa tider, naturligtvis utan att de haft något som helst samband med själva Sigtuna stad eller denna stads försvar. De övriga försvarsanordningarna synes dock ingå i ett bestämt system. Att fornborgen på Trollberget verkligen är samtidig med det gamla Sigtuna, torde stå klart. Själva läget talar härför. Men avgörande som bevis måste den synpunkten vara, att en dylik, mäktig försvarsanordning måste förutsätta en samlad bebyggelse. Man har sedan länge antagit, att ingen sådan samlad bebyggelse funnits i eller omkring själva Sigtuna från tiden före denna stads grundläggning. Inventeringen har klart kunnat bekräfta detta. Vad beträffar vägspärrarna (om man vågar ansé stenraderna vid Ragvaldsbo för en spärr) talar i båda fallen läget för samband med staden. Visserligen är den västliga belägen ett stycke från själva staden, men den går över det första spärrbara passet väster om staden.

Sigtuna stad har således ingalunda saknat ett fast försvar. Tvärtom framstår stadens försvar genom de nya fynden som fast organiserat: de tvenne vägar, som ledde till staden över land voro båda försedda med spärranordningar. I själva staden funnos — åtminstone så småningom — de mäktiga kyrkorna, och omedelbart intill staden låg som sista försvarsanordning den starka fornborgen. Möjligtvis kan denna bild av stadens försvar kompletteras med träpalissader e. dyl. Svagheten i försvarssystemet framstår. Det var sjöförsvaret. Det var också från sjösidan det förödande anfallet mot staden kom år 1187.

Noter.

¹ Se t. ex. Lindblom, A. Sveriges konsthist. I s. 43.

² Till sigtunabygden räknas i detta sammanhang Sigtuna stad, S:t Per, S:t Olov och Haga församlingar.

³ Floderus, E. De äldsta sigtunavägarna och ortnamnet Til. Fornvännen 1945 2—3, s. 125.

⁴ Floderus a. a. s. 125.

Dominikankonventet och dess funktionärer under medeltiden

Av JARL GALLÉN

Den helige Dominikus ordensstiftelse var — och är — på en gång en orden av regulära kaniker och tiggjarbröder. Predikarbrodern var och är icke bunden av munkordnarnas "stabilitas loci", han är icke oupplösligt knuten till sitt konvent. Han avlägger icke sina ordenslöften, liksom munken, till sin närmaste förman. Hans ställning till sin orden är betingad av dennas huvudsyfte, den apostoliska verksamheten. Löftesavläggelsen sker väl inför konventets prior, men i dennes egenskap av ställföreträdare för generalmästaren. Icke desto mindre betraktas han som hörande till det konvent, där han avlagt sina löften, och — under medeltiden — också i regel varit novis. I senare tid samlades noviserna i ett konvent, därifrån de efter löftesavläggelsen befordrades till ett studiekonvent och slutligen efter fullbordade studier fördelades på de olika konventen. Så är gången ännu i dag. Men icke heller under medeltiden var predikarbroderns liv till största delen bundet vid det egna konventet. Tvärtom kunde han förflyttas vart som helst i enlighet med vad hans verksamhet krävde. Han kunde befordras till flera konvent efter varandra för sina studiers skull. Därpå kunde han själv göras till lektor eller docent, som vi kanske i dag skulle säga, på något annat håll, och slutligen väljas till prior på ett helt nytt ställe. Ordens kanoniska karaktär och apostoliska syfte inneburo även att den främst bestod av präster. Lekbröder, s. k. konverser, funnos endast för de nödvändigaste materiella arbetsuppgifterna.

Det är jämförelsevis få skandinaviska dominikaner, vilkas liv vi i enskildhet kunna följa. Vi få väl förutsätta att de långa distanserna

och de svåra kommunikationerna gjort våra predikarbröders liv stabilare än praxis i söderns tätare befolkade länder och mindre vidsträckta provinser. Måhända dock sådana levnadsbanor icke hörde till ovanligheten som den Petrus de Dacia vandrade i senare hälften av 1200-talet eller Lydeke van Hawen i medlet av det femtonde seklet. Den förre, filius conventus Visbyensis, son av det gotländska konventet, besökte efter studier i hemprovinsen ordens högskolor i Köln och Paris 1266—70, blev därpå lektor i Skänninge, prior i Västerås 1278, så lektor i Visby 1279, och slutligen prior i konventet på sin fäderneö, från vilket ämbete han trätt tillbaka då han 1289 avled. Lydeke van Hawen, även kallad Lydichinus de Portu, var son till en förmögen Stockholmsborgare. Han inträdde i Stockholms konvent och blev efter studier på okänd ort i utlandet lektor i sin hemstad. I denna egenskap anträffas han 1436. Tre år senare var han åter utomlands, i Köln, där han fortsatte sina studier och även gjorde sig bemärkt genom att kämpa för påvens nyckelvälde mot Baselkonciliet anhängare. Det vill synas som om han senare också studerat i Rostock. Som baccalaureus formatus återvände han sedan till Norden och var 1447 prior i Oslo. På provinsialkapitlet i Stockholm 1457 valdes han till provincialprior för Dacia, och fungerade i detta ämbete ännu 1466. Han torde varit i livet ännu 1474, men hade i varje fall före 1470 avgått från provincialatet.

Rätt intressant är ju också den senare Åbobiskopen Martin Skyttes levnadslopp. Född av adlig ätt i Finland inträdde han i Sigtuna predikarkonvent, studerade i Tyskland och Italien, bland annat i Neapel och var prior i Sigtuna åtminstone 1508—20, innan han av Gustav Vasa beordrades övertaga uppsikten över de svenska konventen och slutligen Åbo biskopsstol.

Under reformrörelsens tid, i slutet av 1400-talet, var det ingalunda ovanligt att bröder från andra provinser flyttades till olika konvent i Dacia för att bidra till andans och disciplinens förbättring. I synnerhet i samband med den holländska reformens utsträckande till Skandinavien placerades flera holländare och lågtyskar här uppe. Emellertid kunde också nordiska dominikaner få funktioner i fjärran länder. Under 1300-talet fanns det alltid en nordisk

predikarbroder som penitentiare vid kurian i Avignon eller Rom. År 1474 blev broder Ivarus Johannis från Haderslev novismästare i Padua och följande år biträde åt inkvisitorn i staden. År 1484 förflyttades magister Nicolaus Johannis från Lund till den ungerska provinsen.

Också de långa färderna till de regelbundet återkommande provinsialkapitlen höll förtroendemännen inom konventen på vandra fot. En prior hade inom några år på dessa färder genomkorsat Skandinavien i olika riktningar och en provinsialprior var i slutet av sin ämbets tid en vittberest man. Petrus de Dacia åtföljde som socius sin provinsialprior till generalkapitlet i Bordeaux 1287, Lydeke van Hawen deltog själv som provinsialprior i generalkapitlet i Nijmegen 1459 och Martin Skytte var provinsens representant eller diffinitor på generalkapitlet i Genua 1512, för att taga upp några strönotiser ur mängden.

Många konventsbröder förde ett rörligt liv även på sitt eget konvents verksamhetsområde. Tiggarordnarna sysslade hos oss i Norden särskilt med sådan själavård som mer eller mindre föll utanför sockenprästerskapets sfär, och voro i denna egenskap högt uppskattade både av biskopar och präster. Sigtuna och Strängnäs konvent tvistade 1305 om rätten att bedriva själavård vid Sjalabodarna i Stockholm, vid de årliga sälmarknaderna. Bergens konvent utsände under 1400-talet vintertid själasörjare till Lofotenöarna, Sigtuna sände under fiskerisäsongen bröder till Svenska högarna. Vad man i våra dagar kallar sjömansmissionen var helt anförtrött dominikanerna. Orden förmådde redan omkring 1230 konung Valdemar Sejr att bygga en kyrka vid Falsterbo. På 1400-talet underhöll konventet i Helsingör ett hospital för utländska sjömän, och predikarbröderna därstädes träffades vid en tidpunkt till och med av anklagelsen att "segla omkring med sjörövare". Det är knappast en händelse, att Sankt Olov, sjöfararnas beskyddare, gjordes till skyddspatron för så många nordiska dominikankonvent.

De årliga vandringar som bröderna företogo för att bedriva själavård och insamla allmosor till sitt uppehälle kallades terminations. Bröderna gingo i "terminen", som man sade på svenska. För att underlätta terminationen skaffade sig konventen också hus eller

härbärgen. Sigtuna konvent ägde sådana både i Uppsala och i Stockholm, tills ett eget konvent upprättades på sistnämnda ort. Lunds konvent ägde ett terminarhus i Malmö. Också på landsorten kunde sådana finnas. I Vasa skärgård i Finland bevarar Munkhusudden säkerligen minnet av ett dylikt primitivt härbärke.

Predikarbroderns rörliga liv upplöste dock ingalunda de band som förenade honom med hans eget konvent. Han var skyldig att särskilt i sina böner ihågkomma sina confratres, och då han själv gick hädan följdes han av sina medbröders böner. Varje präst läste tre mässor för hans själ, varje klerk läste officiet för de döda och varje lekbroder ett visst antal Fader vår. Också i andra avseenden var predikarbrodern bunden vid sitt konvent. Han var skyldig att arbeta för gemenskapen liksom konventet ansvarade för hans uppehälle. Konventet med sin kyrka, sin kapitelsal, sin korsgång och sina celler var den härd, vid vilken bröderna levde sitt liv i religiös och intellektuell förberedelse för sitt kall eller i återhämtning efter sin mödosamma arbetsdag.

Ehuru konventet givetvis icke intog samma autonoma ställning hos predikarbröderna som hos munkordnarna, var det dock för dem i deras ursprungliga egenskap av regulära kaniker en viktig konstitutionell enhet. Med konventet åsyftades från början blott gemenskapen av bröder, icke som senare i de romanska språken huset där de bodde. "Conventus fratrum in Angliam transmissus est. Ett brödrakonvent översändes till England", hette det då broder Gilbert själv tolvte av generalkapitlet 1221 utsändes för att grunda det första konventet i England. "1249 venit conuentus Finlandiam", är formeln i Skänninge-annalerna för predikarbrödernas ankomst till Finland, densamma formel som mångfaldiga gånger upprepas i de skandinaviska krönikorna.

Bestämmelsen att minst tolv bröder voro av nöden för att bilda ett dominikankonvent är lånad från premonstratensernas konstitutioner. Vi finna den noggrant iakttagen då provinsialkapitlet i Ribe 1246 nygrundade Revals konvent. De tolv togos från olika ordenshus både i Danmark och Sverige. Ganska snart såg man sig nödsakad att fastslå antalet tolv som ett minimum även för de redan grundade konventen. Om en vakans uppstått, skulle den med det

snaraste fyllas. Påbudet skärptes därhän, att icke fulltaliga konvent berövades sin rösträtt vid provinsialkapitlen. Undantag gjordes endast för vakanser som inträtt under det löpande året. Dessutom voro de två missionsprovinserna Grecia och Terra Sancta undantagna från regeln.

I Skandinavien var det säkerligen ofta svårt att hålla konventen fulltaliga. De strödda uppgifter vi äga ge vid handen, att medlemsantalet troligtvis i de flesta fall tangerade minimigränsen. I Reval närvaro tio bröder vid en överenskommelse om kyrkobygget den 26 april 1397, liksom vid en appellation mot biskopen den 5 juli 1427. I Åbo gävo sju "fratres sacerdotes", prästbröder, sin prior ansvarsfrihet den 9 augusti 1418. Priorn i Oslo sålde 1461 en tomt med "alla mina brodhra rade", vilka voro tio förutom lektorn. Man måste dock beakta, att flera bröder vid alla dessa tillfällen kunnat vara frånvarande. Icke desto mindre äro siffrorna anspråkslösa. Städerna voro obetydliga, och många ordnar konkurrerade om rekryteringen. Under 1200-talet voro väl konvent sådana som Lund, Ribe, Sigtuna, Skänninge och Visby större än de andra. Senare ryckte framför allt Stockholm upp i förgrunden, medan andra konvent gingo tillbaka. Ribe var tidtals till och med öde. Så var fallet vid sekelskiftet 1400. Sigtuna var ännu i senare hälften av 1400-talet väl bemannat. Nuntien Marinus de Fregeno namngav i ett avlatsbrev den 7 maj 1461 priorn och trettiosex bröder därstädes, uppenbarligen inbegripande både konverser och noviser. Från Stockholms konvent känna vi för år 1478 femton i urkunderna bestyrkta bröder. De okända voro säkert flera. Också Kalmar konvent var vid samma tid rätt stort. I samband med reformen återkallades dit 1483 tolv bröder som vistats utom konventet.

En vink om förhållandena i den nordiska provinsen vid medeltidens slut ger också kontributionen till generalmästaren, som beräknades till 1/2 dukat för varje röstberättigat konvent. Summan utgjorde för Dacias del 14 dukater, medan konventens antal vid denna tid var trettiofem. Alltså måste sju konvent som undertaliga varit befriade från avgift.

Den kommunitet av bröder, som bildade konventet, sammanträdde i äldsta tid dagligen till det s. k. "capitulum quotidianum".

Detta hölls under priorns ledning efter laudes eller prim, och bestod bland annat i att bröderna yppade sina förseelser mot ordensregeln och pålades bot. Dominikanernas ordensregel förpliktar som bekant icke eo ipso under synd. Det dagliga kapitlet begynte snart kallas capitulum culparum, skuldkapitel. Redan de äldsta konstitutionerna förutsågo möjligheten att stundom inställa kapitlet för att icke hindra studierna. Under 1300-talet begynte man hålla kapitel blott en gång i veckan.

Kapitlet tillgick så, att konventet först tillsammans läste Pretiosa med ett stycke ur konstitutionerna eller dagens evangelium, och bönerna för de avlidna och välgörarna. Därefter kunde priorn, om han så fann nödigt, hålla ett förmanande tal. Sedan avträdde noviser och konversbröder, och alla tre grupper höllo var för sig sitt skuldkapitel. Till detta anslöt sig ofta ett konventualkapitel för avgörande av gemensamma ärenden. Här utsågos sålunda priorns rådgivare, consilarii, och de fäder som ägde pröva inträdande noviser. Alla åtgärder, i vilka konventet framträdde som korporation, föredrogos i kapitlet. Konventets sigill fick endast anbringas på grund av kapitlets beslut. Vidare valde kapitlet priorns socius eller följeslagare till provinsialkapitlet, ävensom de två elektorerne då val av provinsialprior förestod. Kapitlet redigerade även de berättelser som skulle sändas till provinsialkapitlet rörande priorns ämbetsförvaltning och konventets ekonomiska förhållanden. Dessa berättelser liksom andra skrivelser till provinsialkapitlet frambefordrades icke av priorn, utan av hans socius. I Diplomatarium Suecanum II nr. 1475 kunna vi läsa en sådan skrivelse, som konventet i Sigtuna riktade till provinsialkapitlet i Skänninge 1305.

En av konventets viktigaste befogenheter var givetvis valet av prior. De s. k. raymundianska konstitutionerna från 1230-talet stadgade att priorn skulle väljas av de bröder som varit minst ett år i orden räknat från löftesavläggelsen, en bestämmelse som småningom skärptes till fyra år. Endast närvarande ägde rösträtt, de frånvarande måste nöja sig med de närvarandes beslut. Bröder som flyttats till konventet från andra konvent fingo rösträtt ett år efter förflyttningen. Valet kunde ske antingen genom acklamation, majoritetsval eller delegation på ett mindre utskott. Den valde

stadfästes av provinsialpriorn, vilken även ägde själv utse prior, om konventet icke inom en månad efter den tidigare priorns avgång utsett hans efterträdare. Den valde kunde mycket väl tillhöra ett annat konvent. Som enda villkor föreskrev konstitutionerna, att han själv skulle vara röstberättigad vid val.

Priorns ställning i ett dominikankonvent avvek i många avseenden från den förmannen intog i de äldre ordnarna, framför allt i munkklostren. Man har sagt att abboten i ett benediktinkloster i mycket tagit arv efter den romerska rättens pater familias. Dominikanpriorn var endast primus inter pares. Ehuru hans ämbete gav honom många maktpåliggande uppgifter, levde han tillsammans med de andra bröderna utan andra företrädesrättigheter än dem som hans verksamhet oundgängligen krävde. Hans dräkt skulle vara densamma som de andras, han skulle äta med dem i refektoriet, deltaga i gudstjänsten och närvara vid predikningar och föreläsningar som de andra, i den mån icke hans ämbetsplikter direkt hindrade detta. Då han gick ut, skulle han hålla subpriorn underrättad därom och om vart han begav sig. I stället synes priorn ganska snart fått rätt till en egen cell både som arbetsrum och bostad. I äldsta tid hade dominikanerna nämligen gemensam sovsal.

Priorns uppgift var att övervaka observansen av ordensregeln och leda konventets verksamhet. Han representerade konventet utåt och gentemot de överordnade. Han förde ordet vid konventets kapitel, utom då hans egen sak var före. Varje år var han underkastad s. k. scrutinium, varvid konventet röstade om han skulle bibehållas i sitt ämbete eller icke, och resultatet av omröstningen sändes förseglat med hans socius till provinsialkapitlet.

Alla viktigare ärenden avgjordes av priorn och kapitlet in pleno. Där redigerades den årliga redogörelsen för konventets ekonomi, där avfattades petitioner till provinsialkapitlet. Utan konventets samtycke kunde priorn icke avyttra dess egendom. Överhuvud framträda priorn och konventet vanligen tillsammans i handlingar av ekonomisk natur. Kapitlet måste också tillfrågas vid intagning av nya medlemmar.

Priorn hade dock även viktiga egna befogenheter. Han skulle verkligt vara konventets ledare, känna "tam intus quam exterius

varias conditiones, et complexiones et dispositiones fratrum suorum," sina bröders olika villkor, egenheter och anlag såväl till det yttre som det inre, och handleda envar efter hans karaktär. De som voro därtill ägnade skulle han befordra till studier. I samråd med sina consilarii skulle han fördela predikouppgifter och tiggarringar. Allt överflöd skulle priorn beivra och icke bevilja lättnader från regeln annat än där ordens uppgift eller nödvändigheten det påkallade. Priorn tillsatte också i samråd med consilarii alla konventets tjänstemän och övervakade deras verksamhet.

Priorns ämbetstid var ursprungligen icke fixerad. Han valdes dock icke på livstid som inom munkordnarna, utan var årligen underkastad scrutinium, och fick sålunda sitta så länge konventet gav honom sitt förtroendevotum. Då någon viktig omständighet påkallade saken, kunde han avskedas eller absolveras, som termen lydde, såväl av sina förmän, generalmästaren och provinsialpriorn, som av generalkapitlet eller provinsialkapitlet. Där scrutinium utföll till hans nackdel, var det också från början provinsialkapitlet som formellt absolverade honom. I den mån dessa kapitel mot slutet av medeltiden sammanträdde med allt större intervaller, blev det förmännens sak att i eget namn absolvera honom.

En priors avgång kunde för övrigt orsakas av de mest skiftande skäl. Någon gång var det förstås fel eller försumlighet från hans egen sida som föranledde saken. Men också om hans personliga egenskaper helt enkelt icke motsvarat förväntningarna, kunde brödernas scrutinium utfalla ogynnsamt. Det var icke heller ovanligt att en prior själv begärde att bli absolverad för att kunna ägna sig åt studier. Eller också behövdes han som lektor någonstans. Aldern kunde stundom motivera hans avgång. Det nordiska urkundsmaterialet visar icke desto mindre att priorerna i allmänhet sutto i många år. Icke sällan beklädd en prior sitt ämbete i flera repriser. Absolutionen hindrade icke heller att han återvaldes. Den kände doktor Laurentius Magni var sålunda prior i Stockholm i flera repriser under åren 1469—92, varunder han absolverades åtminstone fyra gånger. Under samma period ha tre andra predikbröder längre eller kortare tid varit priorer i Stockholm.

I sin berömda traktat *De officiis ordinis Predicatorum*, om äm-

betena i Predikarorden, uppdelar Humbertus de Romanis ordens tjänstemän i olika grupper. Konventets prior räknar han i likhet med generalmästaren och provinsialpriorn till dem, som på grund av själva ämbetet hade "*curam pertinentem ad animas*", uppsikten över själarna. Denna uppgift tillkom inom konventet även andra, *ex commissione*, på uppdrag, nämligen subpriorn, novismästaren, konversmästaren och *corrector familiae*. I flera avseenden var dess verksamhet beroende av priorns direktiv.

Subpriorn tillsattes av priorn efter hörande av *consilarii* och de äldre och erfarnare konventsmedlemmarna. Han var priorns högra hand vid upprätthållandet av disciplinen. I hans vård förvarades de böcker, i vilka ordens konstitutioner, generalkapitlens och provinsialkapitlens beslut ävensom generalmästarnas rundskrivelser funnos upptecknade. Han skulle draga försorg om att dessa stycken förelästes under måltiderna, i refektoriet. Om priorn avled, förflyttades eller av någon orsak var förhindrad att sköta sitt ämbete, skulle subpriorn fungera i hans ställe, såvida icke provinsialpriorn förordnat en särskild vikarie. Om konventet vid ett sådant tillfälle saknade subprior, skulle konventets tre i orden äldsta medlemmar utse en ställföreträdare. Denna föreskrift var nödvändig, emedan såväl priorn som subpriorn ofta kommo att vistas en längre tid utanför konventet, på väg till eller från provinsialkapitlet, på visitation eller i något annat uppdrag. Subpriorn eller ställföreträdaren utövade i sådana fall temporärt alla priorns befogenheter. Det skandinaviska urkundsmaterialet ger ett flertal exempel på handlingar utfärdade av subpriorn i priorns frånvaro.

En något annan ställning intogo de vikarier, som provinsialpriorn och stundom även generalmästaren i slutet av medeltiden kunde förordna till ett konvent för att reformera detta. I något fall har det även hänt att en sådan vikarie slutligen valts till prior.

Novismästaren hade den disciplinära uppsikten över noviserna. Han skulle undervisa dem i ordens regel, konstitutioner och liturgi samt hålla kapitel med dem. Samma ställning hade konversmästaren i förhållande till lekbröderna. Dessutom kunde konventet ha en särskild *corrector familiae*, som hade överinseende över den utomstående tjänstepersonalen. Intet av dessa ämbeten finnes omnämnt

i vårt fragmentariska urkundsmaterial från Norden. Det är även troligt att flera funktioner i de mindre konventen ålåg samma person.

En särskild grupp bildade kantorn, succentorn och sakristanen. Deras uppgifter voro knutna till den dagliga gudstjänsten. Kantorn hade även vård om de liturgiska böckerna, medan sakristanen hade uppsikt över skrudar och parament samt vad som i övrigt behövdes för mässan och officiet. Båda ämbetena omtalas i nordiska källor.

En synnerligen viktig plats intogo givetvis studierna i ett dominikankonvent. Därför spelade även studieledaren, lektorn, en särskild roll i konventet. Redan de äldsta konstitutionerna stadga att ett konvent "*sine priore et doctore non mittatur*", icke skulle få sändas ut utan prior och lärare. Lektorns uppgift var att hålla föreläsningar inom ramen för den gemensamma studieplan som provinsialkapitlet utstakade. Bevarade handlingar från provinsen Dacia tala om lektorer *in sacra pagina*, *in logicalibus* och *sententiarum*, d. v. s. lektorer som föreläste i den heliga skrift, i logik och i dogmatik. Varje konventsbroder, även priorn, var skyldig att åhöra föreläsningarna, såvida han icke hade laga förfall.

För att lektorns undervisning verkligen skulle vara effektiv, fick han i princip icke betungas med andra arbetsuppgifter. Han kunde också på en tid då detta ännu icke var regel för predikarbröderna i gemen, disponera en egen cell, liksom han kunde få lättnader i disciplinärt avseende och t. o. m. tilldelas en *socius* för sina materiella behov eller som renskrivare. Den hel. Thomas av Aquino fick medan han var professor en *socius*, som var kunnig i grekiska och tillhandahöll honom Aristoteles skrifter i latinsk översättning. Om studenternas antal var stort, kunde lektorn få en eller flera cursorer, som biträdde honom med undervisningen. Sådana känna vi även från Skandinavien.

Den studieplan, som provinsialkapitlet uppgjorde, fördelade föreläsningsskurserna på de olika konventens lektorer enligt deras kompetens, och studenterna bestämdes i tur och ordning att avslutera dessa kurser. Något generalstudiehus kom, trots ansträngningar i slutet av medeltiden, aldrig till stånd i Norden, varför man

här endast kunde utbilda vanliga präster. De som bestämdes till studier för lektorat eller högre grad, måste därför sändas utomlands. I slutet av medeltiden fanns också möjligheten att låta dem studera vid Köpenhamns eller Uppsala universitet.

För den disciplinära uppsikten över studenterna och vården av studiematerielen hade större konvent en särskild studentmästare. I de små nordiska förhållandena har väl ämbetet icke sällan skötts av lektorn. Att studentmästaren överhuvud icke finns omtalad i nordiska källor beror väl dock på att de äro så torftiga.

Konventets bokförråd var anförtrött en bibliotekarie, librarius. En viktig funktionär var procurator scriptorum, som sörjde för avskrivandet av böcker för konventets eller enskilda bröders räkning. Ett flertal codices bland de rester av dominikanbibliotek, som bevarats i Norden, äro skrivna i Skandinavien.

Humbertus de Romanis uppräknar ännu en mängd andra ämbeten och funktioner inom konventet. Hans utläggning hänför sig givetvis främst till kontinentens väl besatta ordenshus. Uppgifterna ha dock funnits även i Norden, om de också samlats på färre händer. Särskilda examinators prövade dem som skulle upptagas i orden, custos dormitorii hade uppsikt i sovsalen, portarius bevakade porten. Prokuratorn skötte konventets ekonomi och förde dess räkenskaper. Han redovisade för priorn, subpriorn och consiliarii. Eleemosynarius hade den dubbla uppgiften att insamla allmosor och att fördela dem bland sjuka och fattiga. Consiliarii bildade ett råd vid priorns sida. De skulle utses av priorn själv och måste av honom tillfrågas i alla viktigare ärenden. Refectorarius såg till att matsalen var i ordning. Vården av de sjuka tillkom infirmarius, mottagandet av gäster och vägfärande receptor hospitum. Köket förestods av kocken och vishuset av cellerarius. Sistnämnda ämbete var det som tilldelades broder Sigwinus eller Gerardus, Kristinas av Stommeln broder, sedan han inträtt som lekbroder i konventet i Västerås. Överhuvud anförtröddes de sysslor som berörde den materiella sidan av konventets liv åt konversbröderna. Bland sådana sysslor räknades även de som sköttes av vestiarius, som hade uppsikt över klädesförrådet, av skraddaren och skomakaren, liksom av trädgårdsmästaren och arbetsförmannen. Humbertus ger

en ingående instruktion för var och en av dessa. Hans traktat vittnar om dominikankonventets höga ståndpunkt som samhällsbildning och om den ändamålsenlighet som präglade arbetet och arbetsfördelningen. I Skandinavien måste man i de flesta fall tänka sig denna genomförd i förenklad form.

Man måste även allvarligt beklaga, att framför allt provinsialkapitelsakterna från provinsen Dacia nästan helt gått förlorade. Allt som återstår, är några fragmentariska blad från ett par kapitel på 1200-talet. I detta avseende äro vi mycket sämre ställda än Tyskland, där vi även från den genom 1500-talets revolution upplösta provinsen Saxonia äga ett skäligen rikligt material. Om de nämnda fragmenten ge oss en viss inblick i vad som på 1200-talet rörde sig inom den skandinaviska provinsen, ligger hela resten av medeltiden hölj i dunkel. Vilja vi göra oss en föreställning om livet och funktionerna i ett nordiskt dominikankonvent på 1400-talet, måste vi hålla oss till analogier, som vi kunna pröva endast med ett urkundsmaterial av tillfällig, främst ekonomisk natur. Och nya fynd lär det knappt löna sig att numera hoppas på.

Uppsatsen återger i förkortad form ett avsnitt ur en kommande volym av mitt arbete *La province de Dacie de l'Ordre des Frères Prêcheurs*, och har därför icke försetts med notapparat.

Sigtuna kloster.

Utgrävningar 1895—1950

Av BIRGIT GEJVALL

I sitt testamente från år 1328 utlovar änkan Rangborg till Predikarebrödernas kloster i Sigtuna 40 mark penningar mot att dessa efter hennes död begraver kroppen i klostret samt ytterligare 20 mark i händelse hon avlider på resa i Värmland och de då därför avhämtar liket till Sigtuna.¹

För liknande tjänster erhöll klostret åtskilliga andra ägodelar. Förutom penningar mottog det gårdar, ängar, skogar, fiskerättigheter, fartyg, hästar, kyrksilver, prydnader, prästkläder, böcker och mycket annat, och genom bevarade donationsbrev och testamenten får man en bild av, hur klostrets domäner utvidgas och hur dominikanernas inflytande över människosjälarna sprides.

Genom skriftliga dokument från åren 1221, 1237, 1247, 1252, 1253, 1281 och 1289² ha vi belägg på att kyrka och kloster under dessa perioder stodo under byggnad. Att klostret sedermera under sitt ungefärligen 300-åriga bestånd oupphörligt var föremål för utvidgningar och ombyggnader förefaller ganska sannolikt, även om de skriftliga källorna sedan tåga härom.

Dominikanerna i Sigtuna torde själva ha tillverkat det tegel, som åtgick till deras byggnader och en tegellada — "waart tegelhus" — omnämnes 1325.³ Möjligen avser Aschaneus samma byggnad, då han omtalar en tegellada, som revs 1597, och som var belägen på Tegeludd, bortom Hospitalet.⁴ Spår av en kalk- och en tegelugn existerade alltjämt på hans tid, fastän de då lågo alldeles öde och förfallna.

Fig. 1. Eckhoffs utgrävning av klosterresterna.

1530 bestod alltjämt dominikanernas Sigtuna-konvent, vilket framgår av att konung Gustav Vasa beordrar Skara-dominikanernas förflyttning dit, medan deras eget kloster döms till förstöring⁵. Men även Sigtunaklostrets öde är då beseglat — i likhet med alla katolska stiftelsers efter reformationen. Snart går det sin slutgiltiga undergång till mötes, byggnaderna rivas och teglet bortföres att användas till byggnad av konungens egna hus. Vegetationen breder ut sig över ruinerna och därmed glömskan över dominikanernas hus. Två århundraden sedan klostret jämnades med marken skriver Rhyzelius: "Nu vet man knapt hvar thetta klostret hafver stådt" och ingenting utom "skröpeliga stenhögar" vittna om dess forna existens.⁶

Från andra hälften av 1800-talet daterar sig återupptäckten av klostret. Fynd av murar och diverse föremål söder om kyrkan

väcker intresset för dess utforskande och under åren 1895—96 leder dr. Emil Eckhoff en utgrävning av delar av konventet. Grundmurarna av en sal sydost om Mariakyrkan samt en mursträcka sydväst om densamma låter han ligga kvar ovan jord och de täckas 1905 med tjärat trätak som skydd. De murar, som i övrigt påträffades lät Eckhoff markera medelst stenar (se fig. 1). I Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm, har återfunnits en planskizz möjligen härrörande från denna undersökning men ej utförd av Eckhoff själv, utan i så fall av någon medhjälpare (fig. 2). Den utgrävda salen sydost om kyrkan (östsalen) har emellertid ej här markerats, varför skizzen torde härstamma från tiden före friläggandet av densamma. Teckningen visar en med huslängor omgiven "borggård". Östlängan beskrives utgöra 55 fot och av skizzen att döma räknar tecknaren med avståndet från en mur i linje med östra sakristieväggen. Den bortersta murens bredd uppges till 2 fot, 6 tum; på platsen har dock denna ej utmärkts med stenar. I söder upptages området enligt kartan av ett 36 fot brett hus, innehållande "hvalf och små rum hela vägen". Denna uppgift stämmer väl med Hornbergs beskrivning från 1858,⁷ enligt vilken murade valv påträffats söder om kyrkan vid grävning av gravar, valv, "som äro alldeles ogenomtränglige och trotsa varje åtgärd af menniskohänder och styrka". — Enligt planskizzen har det västra huset en bredd av 32 fot.

År 1935 fungerade fil. dr. Eva Bergman som Riksantikvarieämbetets kontrollant vid nedläggandet av en åskledare söder om kyrkan och genom dessa undersökningar bekräftades en del av Eckhoffs grävningsresultat samt framkommo tidigare ej markerade murar.⁸ Schaktet fördes fram på en bredd av en meter och åskledaren lades på ett djup av minst 0,5 m. På ett avstånd av 2,5 m. från södra sakristieväggen och parallellt med denna frilades en av en dörröppning genombruten mursträcka (mur 1, fig. 3). I rät vinkel med den västligaste delen av denna utgick mur 2 (se fig. 3) som jämte den 2,4 m. därifrån liggande mur 3 troligtvis har bildat omfattningen till den östra korsgångslängan. Dessa murar ha konstruerats som skalmur av tegel med en kärna av gråsten. Fortsätter man i den tänkta förlängningen av dessa murar fram till kyrko-

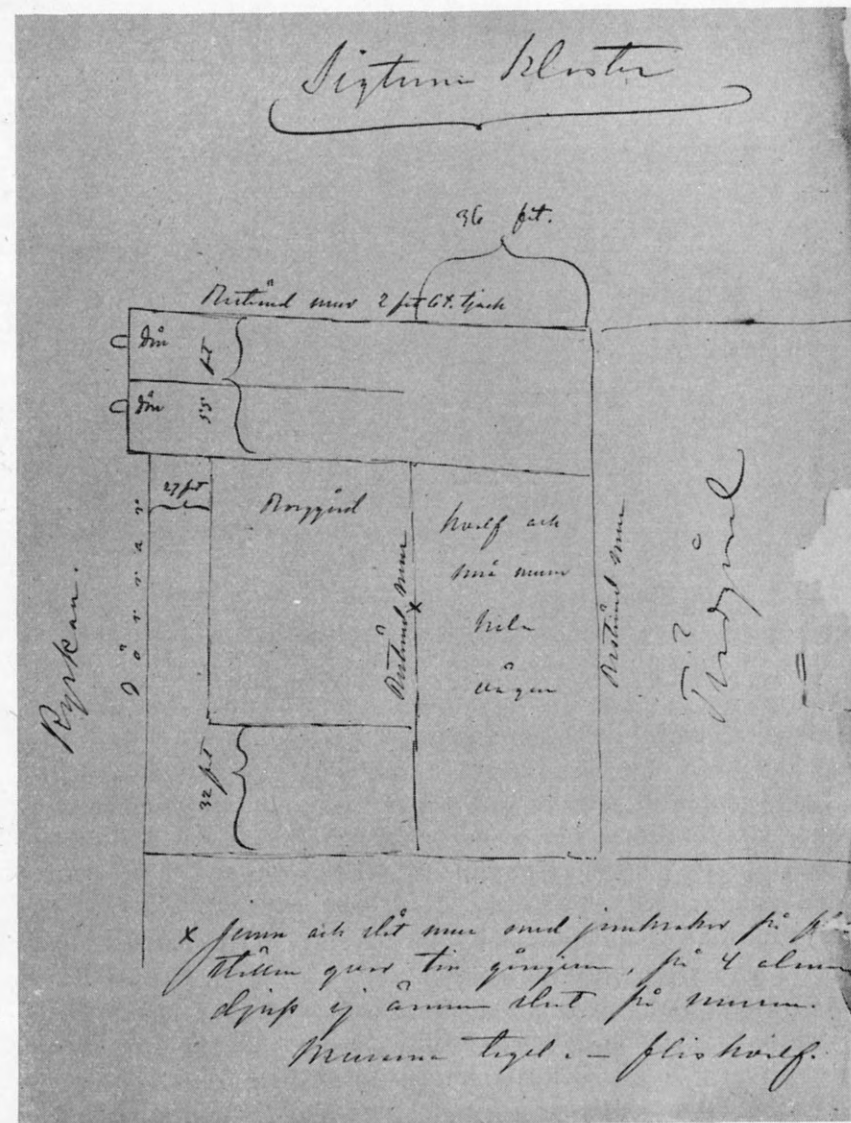

Fig. 2. Skiss troligen från Eckhoffs undersökning.

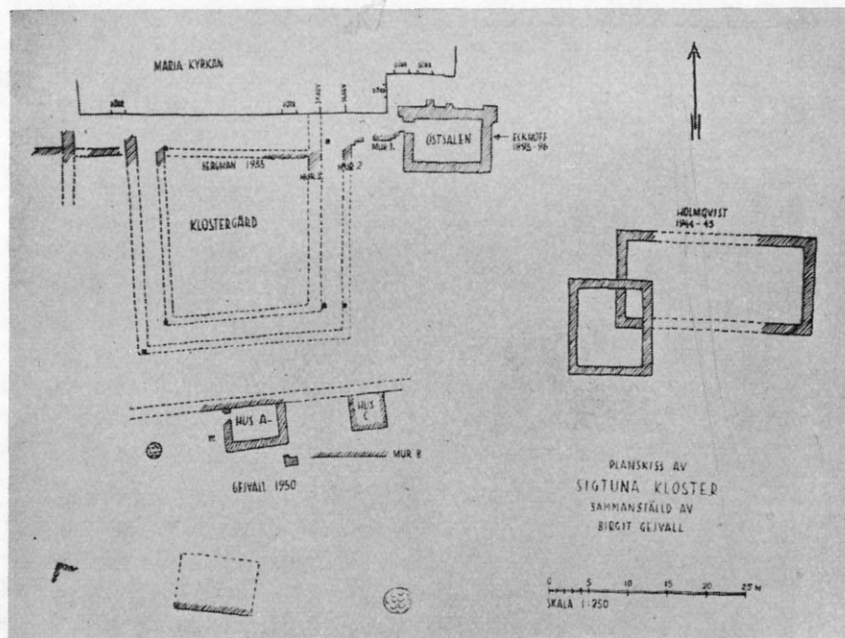

Fig. 3. Sammanställning av de utförda undersökningarna.

väggen komma de ungefärligen att sammanfalla med de två skarvarna, som förefinnas här, vilket bestyrker Berthelsons 1943 framlagda hypotes, att väggytan här utgjort norrmuren för en klosterlänga, innan sakristian tillbyggdes.⁹ Berthelsons teori om någon väster därom liggande korsgång har däremot ej kunnat bekräftas.

Även en del av murarna till den västra korsgången påträffades vid dr. Bergmans undersökning. De voro lagda av tegel på en grund av jämna gråstensblock och utgingo i cirka 85° vinkel i förhållande till kyrkans sydvägg. Klostergångens inre mätte 3 meter.

Den mot klostergården vettande norra korsgångsmuren synes haft en fortsättning även bortom det västligast framgrävda murstycket. Klosters utsträckning åt detta håll har emellertid ej fastställts.

De fynd, som tillvaratogs vid dr. Bergmans undersökning utgjordes av formtegel samt av en gångjärnshake.

Åren 1944/45 företogs under docent Wilhelm Holmqvists ledning en utgrävning av två hus av ansevärd storlek, liggande utanför klausuren, sydost om kyrkan. Byggnadssätt och fynd datera byggnaderna till klostertiden.¹⁰

Planerna på en förbindelseled mellan Prästgatan och Uppsala-vägen aktualiserade en undersökning av klostrets sydligaste delar. Sommaren 1950 påbörjades därför en utgrävning under författarens ledning. Härvid frilades en del av klostrets södra omfattningsmur, löpande nära nog parallellt med södra kyrkoväggen samt två husgrunder byggda i anslutning till yttermuren (fig. 4). Dessutom upptogs provschakt på olika håll i området söder om kyrkogårdstaket, varvid grundmurar och murpelare påträffades, vars användning och bestämning i klosterkomplexet ej kunna klargöras utan fortsatta undersökningar.

På planen (fig. 3) ha samtliga de murar inritats, som blottlagts vid ovan relaterade utgrävningar; de prickade linjerna föreställa murarnas sannolika sträckningar. Genom denna sammanställning erhålles en ungefärlig uppfattning av klostrets utsträckning och utseende. I analogi med allttjämt existerande dominikanerhus (t. ex. Ribe i Danmark) ha troligtvis de klostergårdens omgivande längorna varit uppbyggda i två våningar. Utmed klostergårdens löpte korsgången (på den södra sidan framgår dess existens endast av Eckhoffs resta stenar). På Mariakyrkans sydmur avteckna sig anfangen till 8 valv, och såvida de övriga ungefär lika långa gångarna haft en enahanda takkonstruktion borde cirka 8 stjärnvalv bildat tak även där.

En del av rummen i de bakom liggande längorna ha även varit välvda, om vilket talrika fynd av kors- och klöverbladsformade ribbtegel vittna. Den attiska pelarbasen i östsalen, samt lösfynd av konstfullt uthuggna kapital¹¹ berätta om en rik inre arkitektur. Funnet formtegel pekar på att konventet utrustats med profilerade dörrportaler och listverk i stil med de allttjämt på kyrkan existerande; bitar av masverk, brottstycken av glas — en del målat — samt blyspröjsar ge en föreställning om fönstrens utseende.

Fig. 4. Från 1950 års utgrävning.

Dominikanerbroderns löfte om armod och egendomslöshet hindrade emellertid ej, att hans bostad icke blott var solitt byggd och vackert utstyrd utan även utrustad med komfortabla inrättningar sådana som eljest hörde till sällsyntheterna i dåtidens bostadskultur. I detta sammanhang tänker jag då närmast på den "centralvärme"-anläggning munkarna bestodo sig med. Sommaren 1950 tillvaratogs nämligen två fragment tillhörande en varmluftsanläggning av en

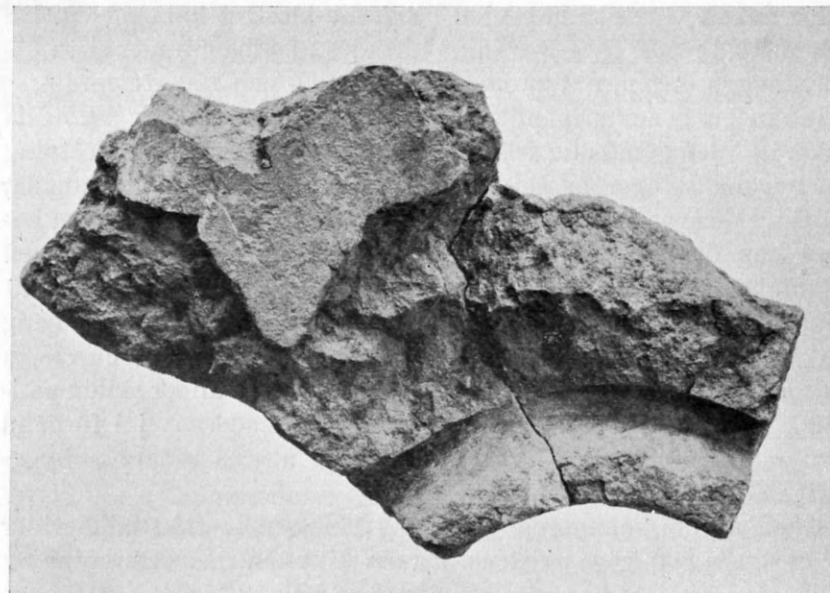

Fig. 5. Ett stycke av en kalkstensplatta till en varmluftsanläggning.

konstruktion man känner till från medeltiden.¹² Fragmenten utgöres av kalkstenshällar, försedda med ett runt hål, och på några centimeters avstånd från detta löper en cirkulärt gående fördjupning (fig. 5). Dylika hällar lågo i golvet i samlingsrum och salar och genom hålen steg via kanaler varmluft upp. Värmeugnen låg i källar- eller bottenvåningen, och blev rökutvecklingen från härden för stark kunde man i de "centraluppvärmda" rummen täcka över varmluftshålen med mässingslock. Flera liknande medeltida hällar äro tidigare kända, men hittills har intet lock påträffats i Sverige.

För att finna exempel på en alltjämt existerande medeltida hypocaustanläggning måste man vända sig till utlandet och här erbjuder klostret Johannisthal i Tyskland en utomordentlig illustration på en dylik. Märkvärdigt nog har i detta konvent korsgången försetts med varmluft och värmekanaler som mynna i taket, där man ser mässingslocken blänka över hålen.

En annan värmekälla erbjöd i Sigtuna-klostret kakelugnen. En stor mängd rester av bågarkakel hittades nämligen under sista utgrävningssäsongen, daterande sig från 1400- och 1500-talen.

Innan en genomgripande undersökning företagits av klostrets olika, i jorden gömda delar är det svårt att bilda sig en uppfattning om byggnadslängornas ålder. Möjligen skulle man vilja framhålla, att östra delarna av klostret verkar vara äldst. Östsalens attiska kolonn kan dateras till 1200-talets mitt, och det stämmer väl med erfarenheterna från andra klosterbyggnader, där man ofta begynt med de östliga delarna. I övrigt vill förf. i detta sammanhang endast peka på olikheten i murteknik mellan den östra och västra korsgångsmuren, vilket talar för att de uppförts under skilda perioder. Vidare ligga de 1950 utgrävda husgrunderna ej i förband med omfattningsmuren, varför de måste utgöra senare tillbyggnader.

Fynden från sommarens grävning härstamma från olika tider av klostrets 300-åriga existens. En översikt och tidsbestämning av föremålsgrupperna kommer att givas i en följande årgång av *Situne Dei*, sedan utgrävningen av klostrets södra delar fullföljts.

Noter

¹ Diplomatarium Svecanum IV, 2649.

² B. Berthelson: *Mariakyrkan. Situne Dei* 1943, litt.-fört.

³ Dipl. Svec. 111, 5—695.

⁴ G. Gihl: *Norrsunda och Sigtuna*. Upps. 1912. (med Aschaneus *Sigtuna-beskrivning från 1612*.)

⁵ Gustaf I:s registratur 13, 12. 1530.

⁶ A. O. Rhyzelius: *Monasteriologia Sviogothica*... Linköping 1740.

⁷ W. Hornberg: *Forn-Sigtuna*, Sthlm 1858.

⁸ Eva Bergmans rapport i ATA. 4428/1935.

⁹ B. Berthelson: *Mariakyrkan, Situne Dei* 1943.

¹⁰ W. Holmqvist: *En nyfunnen klosterbyggnad i Sigtuna, Sit. Dei* 1945.

¹¹ W. Holmqvist: *Rhenländsk stil i Sigtuna. Sit. Dei* 1943.

¹² Jfr. I. Andersson: *Ett apropos till fyndet av en varmluftsugn. Fornvännen* 1950.

Kung Eriks och herr Hennings vapen i Sigtuna Mariakyrka

Av C. G. U. SCHEFFER

Gunnar Gihl har i sin avhandling "*Sigtuna och Norrsunda*"¹ utgivit och kommenterat två av Martin Aschaneus' handskrifter "*Beskrifning om Sigtuna*" (Fb 15, Kungl. bibl.) och "*Collectaneum monumentale runicum*". I det förstnämnda manuskriptet finnes ett avsnitt "*Vapner och sköldemärker*"² med bland annat avritning och beskrivning av två — nu förstörda — fönstermålningar i Mariakyrkan visande "*Konung Erichz Vapen*" och vapnet för en "*Dominus hemink konungens m'r*" (fig. 1). Någon närmare bestämning av dessa vapen har Aschaneus icke lämnat.

Den av Gihl företagna granskningen av sagda vapen har emellertid ej heller lett till bestämda resultat utan utmynnat i olika hypoteser. Då utgången av en sådan undersökning i viss mån blir avgörande för bedömningen av värdet hos det granskade materialet, kan det redan av denna anledning vara motiverat att upptaga dessa spörsmål till förnyad prövning.

Det må då först framhållas, att Gihl uppenbarligen förbisett att utkastet till ovannämnda avritning och beskrivning återfinnes i ett annat av Aschaneus' manuskript "*Investigator Antiquitatis*" (Fb 12, Kungl. bibl.), vilket är upptaget i den av Gihl i avhandlingen lämnade förteckningen över Aschaneus' handskrifter³ (fig. 2). En jämförelse mellan de båda manuskripten reducerar såsom nedan skall visas ett av de med vapentolkningen förenade problemen till en fråga om en vid renskriften begången felaktighet.